

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 2, Article Number: E0005

QUALITATIVE STUDIES

Received: June 2009

Accepted: February 2010

Series : E

ISSN : 1308-724x

© 2010 www.newwsa.com

Levent İskenderoğlu¹

İsmail Aytaç²

Ataturk University¹

Firat University²

leventiskenderoglu@hotmail.com

iyaytac23@hotmail.com

Erzurum-Turkey

ÇOCUK RESİMLERİNDE GÖRME BİÇİMLERİ

ÖZET

Çocukların yaptıkları resimlere bir oyun veya yaşadıkları dünyadan aldıklarını tekrar dünyaya sunma çabası olarak bakalım, her iki durumda da katışıksız insan algısının yansımalarını görürüz. Çocuğun da yaşadığı dünya ile kurduğu en etkili iletişim görme yoluyla gerçekleşir. Çocukların duyarlılıklarının ayrımını yapabilmeye kullanılacak en etkili araç görme biçimlerini anlamak olacaktır. Görme yetisi ve bilgiyle hareketlenen bilinç, gerçek ışığın varlığı ile us'taki ışık, bütün bunlar her insan yavrusunda farklı bir pencerenin açılmasını sağlayan unsurlardır. Öğrenme yeni bilgi, davranış, yetenek, tercih vedeğerlerin elde edilmesidir. Öğrenme bilginin farklı türlerinin işlenmesi olabilir. Bu çalışmanın amacı, çocukların, ürettikleri sanat yoluyla görme biçimlerinin çözümlenmesi için bir yol haritası oluşturabilmektir. Gelişim sürecinde sanat üretmeyi çok ilginç ve gizemli bir şekilde keşfeden çocukların yarattıkları imgelere derinlemesine bir bakış geliştirebilmek, bu yolla onların yaşadıkları dünyayı nasıl algıladıklarını, dolayısıyla görme biçimlerinin ayrımlılığının sebeplerini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanat Eğitimi, Çocuk, Resim, Görme, İmge, İmge Kökü

THE MANNER OF SEEING IN THE PICTURES OF CHILDREN

ABSTRACT

We can look at the pictures of children either a game or of an effort of presenting the things taken from the world they live, but in both situations. We see the reflection of a man's pure perception. Seeing is the most effective way of communication of a child with the world he lives in. And also the most effective method of differentiation of childrens' sensitivity is understanding of their manner of seeing. There are some elements that cause the opening of a different window in each person; these are, faculty of seeing conscious mation with information and presence of real light with the light of intelligence. Learning is acquiring new knowledge, behaviors, skills, values or preferences. It may involve processing different types of information. The aim of this study is forming a road map for analyzing the seeing manner of children, by the help of art they produced and our second aim is to produce a deeply view to the images created by children who discover producing art in an interesting and mystical way in their growing progress. By this way we can analyze the reasons of different seeing manners and how they look at the world.

Keywords: Art, Art Education, Children, Painting, Seeing, Image, Image Origin

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Bu çalışmanın amacı, çocukların, ürettikleri sanat yoluyla görme biçimlerinin çözümlenmesi için bir yol haritası oluşturabilmektir. Gelişim sürecinde sanat üretmeyi çok ilginç ve gizemli bir şekilde keşfeden çocukların yarattıkları imgelere, derinlemesine bir bakış geliştirebilmek, bu yolla onların yaşadıkları dünyayı nasıl algıladıklarını, dolayısıyla görme biçimlerinin ayrımlılığının sebeplerini analiz etmektir.

Çalışmanın yöntemi, sınırlılık olarak Malatya Çocuk Esirgeme kurumlarında kalan ve değişik ilköğretim okullarında okuyan 7-12 yaş çocuklarının resimlerini kapsamaktadır. 2003-2007 arasında kaynakların elde edilmesi, değerlendirilmesi ve çocuklara yaklaşık 3000 resim yaptırılması, gözlemlenmesi ve çoğunun analiz edilmesi ile araştırma tamamlanmıştır. Genel olarak sanat için üretilmiş söylemlerden kopmadan, bu söylemlerle ilişkiler kurarak çocuk sanatına ilişkin yeni söylemler geliştirmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki değerlendirmeler çocukların, büyükler tarafından müdahale edilmeden, özgürce ürettikleri sanatsal ürünler için geçerlidir. Bu araştırma böylesine hassas, bir o kadar kapsamlı bir konuda birçok boşluğu dolduracağına inanıldığı için önem arz etmektedir.

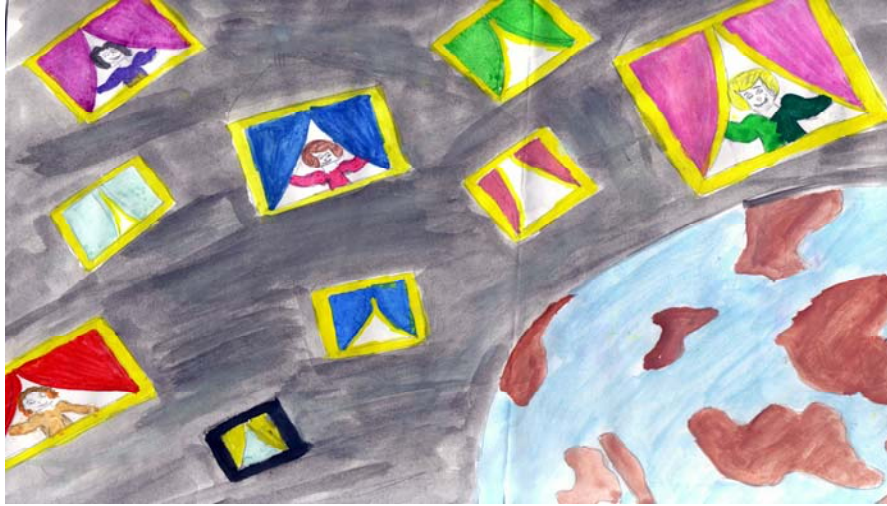

Foto 1. Her çocuk dünyaya kendi penceresinden bakar
(Photo 1. Each child looks at the world from his window)

Çocukların dünyasına, onların ürettikleri imgelere bakmaya, onları anlamaya çalışmadan önce, çocuğun küçük bir insan olduğuna vurgu yapmakta fayda görüyoruz. Her çocuk kendi gelişim düzeyinin gereklerini yerine getirir. Çocukların yaptıkları resimlere birer oyun veya yaşadıkları dünyadan aldıklarını tekrar dünyaya sunma çabası olarak bakalım, her iki durumda da katışıksız insan algısının yansımalarını görürüz. Bir başka deyişle çocuk resimleri, onların saf duygularının, informal işlenmiş zekâsının, heyecanlarının ve yaratıcılığının ürünleridir. Bu ürünler, çocuğun içinde yaşadığı fiziksel çevrenin, sosyal yapının, aynı zamanda duygularının ve iç dünyasının yansımasıdır. Katışıksız insan algısından kastımız, çocuğun kirlenmemiş dünyası, olgulara ve olaylara önyargısız ve saf olarak yaklaşmalarıdır. Zira insanoğlunun dünyaya gözlerini açtığı ilk andan itibaren öğrenme yoluyla elde ettiği davranışlar, çocuğun algı dünyasını büyük ölçüde şekillendirir. Daha geniş tanımla öğrenme, insanın bilinç varlığında yaklaşım değişiklikleri yaratan sistemli bir süreçtir. Kişide var olan kapasitenin genişlemesi, kullanılabilir hale gelmesi de öğrenme olarak tanımlanabilir. Öğrenme, çocuktaki

kavrayabilme yetisinin varlıkların üzerinde düşünebilme ve farklılıkların farkına varabilme yetisine dönüşme sürecinin tamamını kapsar. Bu yeteneklerin gelişmesi insandaki yaratıcılığın gelişmesi anlamına gelir[1]. Yani sanatsal öğrenme de bu sürecin bir parçasıdır. "Yazı düşünceyi somutlaştırır. Sanat biçimleri ise düşünceyi tüm ruhsal ve duygusal içerikleriyle somutlaştırır" [2] düşüncesine katılmamak mümkün değildir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çocuk resimlerinde görme biçimleri konusunda, bugüne kadar doyurucu bir çalışma yapılmamıştır. Özellikle çocuk esirgeme kurumlarında kalan çocuklar ile ilgili böyle bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür.

Mevcut çocuk resimleri analizlerinin tamamına yakını aynı kaynaktan üretilmişçesine psikolojik analizlerden öteye gitmemektedir. Oysa bu araştırmalardaki psikolojik veriler nasıl ki çocuğa ait bir yaşam sürecinin sonucuysa, çocuk resimleri ve bu resimlerdeki imgeler ile çocukların biçim anlayışları ve görme biçimleri, yine çocuğa ait bir yaşam sürecinin sanatsal yorumu açık sonuçlarıdır. Bunun için bu çalışma farklı bir çocuk resmi eleştirisi ile çocuk resmi analizlerine sanatsal verileri daha ön planda olan yeni çözümler önermeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma,

- Çocuk resminin plastik anlamda ele alınması, sanatta ve sanat eğitimi içindeki yerinin belirlenmesi, çocuk resmi analizlerine yeni bir yaklaşım getirmesi ve çocuğun algıladığı dünyanın imge kökleri ile değerlendirilmesi açılarından oldukça önemlidir.
- Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu evreninde bu konuda yapılmış ilk çalışma olması açısından önemlidir.

Bu araştırma çocukların, ürettikleri sanat yoluyla görme biçimlerinin çözümlenmesi konusuna yaptığı katkılar bakımından oldukça önemlidir.

Foto 2. 9 yaş çocuğunun görme biçimi
(Photo 2. 9 year old child's visual format)

3. ÇOCUK VE SANAT (CHILD AND ART)

Sanat, varlığını insan varlığının temelleri ile besler. Böyle olmasaydı, sanat, bu derece vazgeçilmez, ilk baştan sona kadar tüm ömrü kapsayan bir etkinlik olmazdı. Daha ilk çiziktirmelerden başlayarak gizemli bir şekilde insan yaşamında varlık gösteren görselleştirme çabası sırrını hala koruyan bir eylemler bütünü olarak karşımıza çıkıyor. Çocuk yaşamı keşfe çıktığı ilk andan itibaren sanat bu keşfe eşlik ediyor. Çocuk zihinsel ve fiziksel olarak gelişiyor ve de öğreniyor. Belli bir gelişmişlik düzeyine geldiğinde ise ilk iletişim kurduğu insan ve nesnelere, yani yuvasından başka, diğerlerinin de olduğu çok daha karmaşık bir organizasyon içinde buluyor kendini. Bu geniş anlamıyla "toplum" denilen ve birçok yaşamdan oluşan dev bir organizasyon. Çocuk bu organizasyona en kapsamlı adımını eğitim kurumlarında atıyor. Planlanmış, (formal) eğitim içinde birçok şeyi öğrenirken, aslında toplum da onların duygularını, heyecanlarını, sezgi ve algı dünyalarını sağlıklı, doğru bir şekilde biçimlendirmek gibi büyük bir sorumluluğun da altına giriyor. Günümüzde gelişmiş toplumlar, bu sorumluluklarının daha çok farkındalar ve bu nedenle sanat eğitime daha çok önem vermektedirler. İşte insanoğlunun en duyarlı dokusunu biçimlendirme işi, sanat eğitiminin amaçları arasına böyle giriyor

Çocuk sanatsal öğrenmede yalnız içeriden dışarıya doğru değil, dışarıdan içeriye doğru da beslenerek gelişir. Ayrıca sanat eğitiminde amaç, doğanın gereğini yapmasını beklemek değil, öğretimle bunu geliştirmektir. Çocukta us şemalarının, resimdeki şemaların ve imgelerin (görülen nesneye ilişkin imgeler) us'ta işlenmesi birbirleriyle sürekli ilişki içinde gerçekleşir. Bu ilişki ve gelişme us'takinin kâğıt üzerindeki, kâğıttakinin us'takine birbirini düzelterek uydurulması biçiminde olur. Bu davranış içinde çocuk, imgelerini, düşüncelerini ve duygularını, elindeki araç ve gereçleri işleyerek görselleştirir. Bu işlem temel, kavramsal us malzemesinin dışı dökmesidir. Bir başka deyişle görülen ya da düşünülen nesnelere yapısal ve işlevsel eş değerlerinin yaratılmasıdır. Gardner ve arkadaşlarının uzun süren araştırmalarının en önemli yanı, tartışmaları kuramsal düzeyden uygulamaya, okul düzeyine indirmiş olmalarıdır. Okul öncesinden başlayarak on sekiz yaş grubunu da içine alan araştırmada deneklerin ürün vermeleri, estetik duyarlılıkları ve yapıt üzerinde düşünme yetileri incelenmiştir. Bu çalışma Gardner ve arkadaşlarının bir dizi araştırmalarından ancak birini oluşturur[3]. Bu çalışmalarda amaç;

1. Ussal alanla ilgili yapılan birçok araştırmayı nöro-biyolojik ve kültürel anlamda bir formda toplamak,

2. Yalnız kalem ve kâğıda dayalı tek zekâ formu ile çelişen yeni düşünme biçimlerini geliştirmektir. Araştırmada çocuğun kavram elde etme süreci içinde simge yaratma yetisinin izlediği çizgi temel olarak alınmıştır. Çünkü sanatsal anlatıma esas olan simge yaratma ve bu simgeleri okuma süreçleri sanat eğitiminin en temel ilgi alanıdır. Özellikle çocuk resimlerinde bir nesnenin bir başka nesne yerine kullanılması, üç boyutlu nesnelere resim düzleminde simgeselleştirilmesi zihinsel süreç içinde belirli aşamaları izler. Simge okuma ise günlük kullanılan dil ile şiir dilinin birbirinden ayrılması gibi, resimde kullanılan simgelerin kimi zaman estetik kimi zaman sıradan olabileceğinin ayırmasıdır. Demek ki simgelerin estetik ya da sıradan oluşu yalnız resmi yapan kişiye değil, kişilerin bunları algılayış biçimine de bağlıdır [4]. Bu durum insanın pratik etkinliğinin amaçlı olarak biçimlendirilmesini getirir. Sanatsal bilginin özü sorusu, felsefenin temel sorusuna yakından bağıntılı olup, maddecilik ile idealizm arasındaki çatışmanın nesnesini oluşturur. Maddeci estetik için geçerli olan şey, her türlü bilgiyi

nesnel gerçekliğin insan bilincinde yansımaları olarak kavrayan yansımalar kuramıyla, gerçekliğin estetiksel olarak çözümlenmesidir.

Sanat yapıtları ya da estetik objeler eleştirel, yapısal anlamlar içerdiğine göre, sanat yapıtlarının temelinde bilgi objesinin bulunması gerektiği düşünülebilir. Çünkü sanatçı öznesi ile bu öznenin yöneldiği estetik obje arasındaki bağ, objenin özne tarafından görülmesi-algılanması temeline dayanır. Çünkü nesnelere-objelerin sanatçı tarafından görülmesi onun aslında bir bilgi objesi olarak algılandığını gösterir. Bir anlamda bu algılama onun yorumlanması demektir. Böylelikle sanatçı bilgi objesini sanat yapıtlarına dönüştürerek onu estetik obje haline getirir. Yani sanat yapıtları estetik obje haline gelmeden önce bir bilgi objesidir, bu anlamda bilgi objesi de estetik objeyi önceden tayin eder. Çocuğun da yaptığı resimde algıladığı dünya ve bilgi birikiminin etkisine vurgu yapmakta fayda görülmektedir. Ancak çocuğun ürettiği şeyde yetişkin bir sanatçının estetik kaygıları aranmaz, aranmamalıdır. Çünkü çocuk bu felsefi kavrayışa sahip değildir. Çocuk için güzel olan üzerinde durduğu kavram ya da nesneden seçip ayırabildikleridir. Çocuğun gelişim sürecinde farkındalıklarını artırmak için görüntü hafızasını zenginleştirmek ve kendi imgeleri ile imge kökleri arasındaki bağlantıları güçlendirerek imgelemci düşünme yetisini geliştirmek gerekir. Onların yarattıkları imgeleri anlayabilmek ve yorumlayabilmek için genel olarak imgenin ne olduğunu tanımlamakla işe başlamayı uygun görüyoruz. Bunu yaparken çocuğun bir insan yavrusu olduğuna dair en başta yaptığımız vurguya yaslanıyoruz.

Foto 3. 11 yaş çocuğunun görme biçimi
(Photo 3. 11 year old child's visual format)

4. İMGE VE GÖRME BİÇİMLERİ (IMAGE AND THE MANNER OF SEEING)

Sanat, imgeler yoluyla gerçekliğin yeniden üretilmesi, yansıtılmasıdır. Sanatın imgelerle yürütülen bir düşünme yolu olarak tanımlanması, sanatsal yaratının elbette tüm özgünlüğünü göstermez, ama bir ana niteliğini ortaya koyar ve öz yapısının tâ temellerine iner. İmgedeki özün aydınlığa kavuşturulması, temel özelliklerinin çözümlenmesi çok önemli bir başka sorunun da çözümüne geniş ölçüde yardım eder. Bu sorun, sanatın toplum yaşamındaki yeri ve rolü sorunudur[5].

İmgenin ne olduğunu açıklarken yansıma kuramına dayanırız. Yansıma kuramının da temelinde sanatçının taklidin taklitçisi olduğu düşüncesi yatar[6]. Buna göre, insan bilinci çevresel gerçekliğin bir imgesi, nesnel dünyanın öznel bir tasarımıdır. Yansıma kuramı, genelde insan bilgisinin dayandığı yasaları günışığına çıkardığı kadar, sanatta gerçeğin tasarımına ilişkin özgün nitelikleri de ortaya koyar. İmge kavramının estetik içeriği, onun felsefi yanıyla da ilgilidir. Tıpkı özgünün evrensel ile ilgili olması gibi. Daha kesin konuşmak gerekirse, sanatta imge, bilgi kuramına bağlı bir kavram olmaktan çok, estetik bir kategoridir. Gerçekte söz konusu olan, imgelere dayalı düşüncenin salt türevsel niteliği değildir; burada onu kavramsal düşünceden ayırt eden şeydir, sanatta gerçeğin yansımalarının özgün olmasıdır. Estetik, felsefenin tersine, sanatsal imgeyi bilincin kavram, yargı gibi öteki kategorilerine yaklaştıran şeyi aydınlatmakla kalmaz, onlardan ayıran tarafını da gösterir.

Us'taki yansımalarda sanatsal biçimin köklerini oluşturur. İmgelemin görmeyle kesin ilişkisi de ancak bu noktada net olarak anlaşılabilir. İnsan görmediği şeyi hayal edemez. Biçimin mutlaka beyinde yer bulmuş olması yani gözlemlenmiş olması gerekir. Bilgi dünyamızda aklın sınırını zorlayan, direkt olarak tanımlayamadığımız, dünyaya ait değilmiş gibi görünen bir yığın biçim vardır. İnsanoğlunun ütopyaları, mitlerdeki varlıklar kâbuslarımızdaki canavarlar; tüm bunları insan beyni doğadan çalar, fakat duygulanım süzgecinden geçirir, düşünsel dünyasında yorumlar ve doğadan farklı algılanan ama yine doğaya ait biçimler olarak geri sunar. Bu geri sunum sanatçının doğasında resme, heykele dönüşebilir. Bu sanatçıya has bir durum olup onun bilinçli ve özgür seçimidir. Diğer insanlarda bu geri sunum bir yaratı olmayabilir. Çoğu zaman bilinçaltına teslimiyet olarak ortaya çıkar. Örneğin dün rüyamızda gördüğümüz canavarı parça parça inşa ederiz. Mitolojik yaratıklar da bunun somut bir örneğidir. İnsan başlı, aslan gövdeli yaratıklar gibi. Bu cümle kelimeleriyle tek tek analiz edildiğinde her şeyin doğaya ait olduğu görülecektir. Bir araya gelme biçimleri ise sanatsal yaratı biçimi ya da düşünsel dünya da yapılan öze yönelik bir yorumdur. İkonlarda sıkça karşılaşılan melek figürleri de insan vücuduna belki de uçmak özlemiyle dâhice eklenen kuş ya da kelebek kanatları ile yeniden yaratılmış imgelerdir.

Bütün bunlar gösteriyor ki insan görmediği veya hakkında bir şekilde bir bilgiye sahip olmadığını hayal edemez. Ama gördüğü şeyleri yorumlayabilir, deforme edebilir, zekâsını ve duyguyu kullanarak sanatsal bir geri sunum yaratabilir. Böylece insanın gerçeğini onun algıladığı dünya oluşturur denebilir[7].

Foto 4. 12 yaş çocuğunun görme biçimi
(Photo 4. 12 year old child's visual format)

Sanatsal imge, gerçekliğe ilişkin yansımanın özel bir biçimi olduğu ölçüde, oluşu ve özü de bilginin genel kurallarına uyar. Buna karşın, çok özgün olan niteliklerinden bir şey yitirmez.

Burada yine yansıma kuramına dönmemiz gerekiyor. Nesnel dünya üstüne bilgi edinme süreci etkin gözlemlemeden soyut düşünceye, oradan da pratiğe doğru ilerler. Bu sav, bilimsel ve kuramsal bilgi edinme için olduğu kadar gerçekliğin sanatsal özümlemesi için de geçerlidir. Gelgelelim, bunlardan birincisinde, çeşitli aşamalardan geçerek eni sonu özerk bir biçimde hakikate varıldığı ve yapılan genelleştirmeler her türlü "duyusal neden"den uzak olduğu halde, sanatsal imge etkin gözlemlemeye ve soyut düşünceye özgü bilgi öğelerini çözülmez bir birlik içinde gösterir. Bu arada sanatsal imge her ikisinden de özü bakımından ayırt edilir[8]. İmgeler ile kavramların birbirine karışması basit bir öğretici açıklamaya ve söz ustalığına yol açar, yapının ideolojik ve duygusal gücünü kırar. Çünkü sanat, gerçekliği her zaman imgelerle yansıtır denebilir.

John Berger bu konuda şöyle der; "Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür. İmge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan -birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için- kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzenidir. Her imgede bir görme biçimi yatar. Fotoğraflarda bile. Çünkü fotoğraflar çoğu zaman sanıldığı gibi mekanik kayıtlar değildir. Her bir fotoğrafa baktığımızda, ne denli az olursa olsun, fotoğrafçının sınırsız görünüm olanakları arasından o görünümü seçtiğini fark ederiz. Rast gele aile fotoğraflarında da böyledir bu. Fotoğrafçının görme biçimi konuyu seçişinde yansır. Ressamın görme biçimi bez ya da kâğıt üzerine yaptığı imgelerle yeniden canlandırılır. Her imgede bir görme biçimi yatsa da bir imgeyi algılayışımız ya da değerlendirişimiz aynı zamanda görme biçimimize de bağlıdır"[9]. Burada sözü geçen imge, doğanın us

da yeniden biçimlendirilmiş şeklidir. Ancak yeniden biçimlendirilmiş bir görünümün dahi başka uslarda bir kez daha bireye özel imge kökleri sorgulanarak yeni bir imgeye dönüştürülebileceği vurgulanmıştır. Bu şaşırtıcı ve olağan üstü bir yeti özetidir. İşte insanoğlunun yaşam içinde bireye dönüşürken zihinsel biçimlenme sürecinde ayrımlı olmasının sebebi bu olağan üstü özümseme yetisinden kaynaklanır. Bu durum çocukluğun her evresinde farklı yetilerin işlevsellik kazandığı ve çocuğun içine doğduğu dünyaya kendine özgü bir kimlikle yaşamını sürdüreceği konusunda meydan okuyuşudur. Sanattaki görecelilik kavramı da bu temele dayanır. Aynı zamanda yaşanan dünyanın tüm uyarıcıları ile biçimlenen imgeler görsel algı düzeyinin belirleyicisi olan unsurlardır.

Görmek doğaya zihinle dokunmaktır. Doğaya zihinle dokunmak onu bir imgeye dönüştürmektir. Zihnin dokunduğu her nesne kişiye özel yeni bir biçim, yeni bir yorum ve bakış açısını belirler. Arnheim'e göre "duyularımızın evreyi, ortamı algımlarken kullandığı mekanizmalar tümüyle düşünme psikolojisinin, hayal âleminde gerçekleşen, bilişsel süreçlerle ilgilenen, gerçekten üretken bir düşünce biçiminin tanımladığı işleyişle benzerlikler taşır"[10].Çocuk resimleri de bu çoklu etkileşim ve bilişim ortamı içinde ortaya çıkar. Buradan hareketle ilk bakışta çocuk resminin tarihsel süreç içerisindeki serüveninden, bir başka deyişle çocuk resim sanatı tarihinden bahsetmek mantıklı görünmemektedir.

Tarih içinde birçok açılarından birçok şeyin değiştiği ve geliştiği kabul edildiği halde çocuğun yaş guruplarına göre fiziksel ve zihinsel gelişim basamaklarının pek farklılaşmadığı düşünülmektedir. Bu bakış açısı M.Ö. 200 yılında yaşamış 7 yaş çocuğu ile günümüzde yaşayan 7 yaş çocuğunun bu anlamda bir birine çok yakın özellikler sergileyebileceği düşünülebilir. Ancak imgelerin kökleri çevremizdeki nitel ve nicel yaşamsal varlıklara dayanıyor, farklı zihinsel birikimler farklı süzgeçlere dönüşüyor ve görme biçimleri bu şekilde oluşuyor. O halde değişen dünyanın bilgi birikimi ve fiziksel açıdan ortaya koyacağı her farklılık, bireyin zihin yapısına ve görme biçimlerine direkt etkide bulunacaktır diyebiliriz. M.Ö. 200'de yaşayan 7 yaş çocuğunun ortaya çıkaracağı resimlerle günümüz 7 yaş çocuğunun ortaya çıkaracağı resimler birbirinden çok farklı imgelerle dolu olacaktır. Böyle düşünüldüğünde çocuklar dahi kendine özgü bir görme biçimi yaratabiliyorsa bu bireysel özümsemenin, seçiciliğin ve bilincin yalnızca yetişkinlere ait kavramlar olmadığını göstergesidir. Çocuklarda birbirinden farklı görme biçimleri, beslendiği imge köklerinin farklılığından kaynaklanır. Öyle ki aynı ülkede, aynı şehirde aynı sokakta yaşayan aynı yaşta iki çocuk düşünelim. Bunların birbirine çok benzeyen birbirine bitişik evelerde yaşadığını varsayalım ve bu çocuklardan birinin evinin içindeki eşyalar diğerininkinden farklı ve evlerin iç duvarlarının da farklı renklerde olduğunu düşünelim. Yetişkinler tarafından müdahale edilmediğinde her iki çocuğun da aynı anda yaptıkları "oturma odasında ailemiz" konulu resimlerinde birbirinden farklı imgeler gözlemlenecektir. Yani imge köklerindeki büyük küçük tüm farklılıklar imgelerde kendini gösterecektir. O halde çocuklarda kişilik veya kimlik kavramı ile bilinçli tercihlerini resimlerine yansıtırlar. Belki yetişkinlerle aynı yeterlilik düzeyinde olmasa bile çocukların yaptıkları resimlere bilinçsiz ürünler gözüyle bakmanın ve sanat olmadığını söyleyerek sınıflandırma dışı bırakmanın ve böyle yapıldığı halde çocuklar için sanat eğitiminden bahsetmenin mantıksızlığı anlaşılabilir. Özellikle 7-12 yaş gurubundan bahsederken bilinçsizlikten ve ya bilinçdışı ürünlerden bahsetmenin mümkün görünmediği anlaşılabilir. Çocuklarda görme biçimlerinin ayrımlılığından bahsedebileceğimiz yaş gurubu 7-12 yaş gurubudur[11],

yani şematik dönem ile birlikte çocuk fiziksel çevresini duyumsamaya ve algılamaya başlar. İşte bu yaşlardan itibaren farklı bir birey olma yolunda ilk adımlar atılmaya başlanır. 0-7 yaş arası ise fiziksel açıdan olduğu gibi zihinsel gelişimde tüm çocuklarda benzerlikler gösterir.

Çocukların bizim anladığımız nesnel gerçekliği bizim anladığımız kurallar içinde yansıtmadığı bir gerçektir. Bu bile onların sanatsal ürünlerinin bilinçdışı olduğunu söylemeye yeterli bir veri değildir. Ancak bazı sanat eğitimcileri çocuk resimlerini "kendiliğinden" olarak tanımlar[12]. Ancak fillere şartlanma yoluyla öğretilen hortumları ile fırça tutup bir yüzeye sürerek yaptıkları resimlere bilinç dışı denebilir. İnsan zekâ sahibi düşünebilen bir varlıktır ve gelişme sürecinin başlarında yine kendine özgü özümseme, yorumlama yetisine sahip bir varlıktır[13]. Piaget, çizimi sembolik oyun ve zihinsel imgelerle açıklar. O'na göre çizimler, zihinsel imgenin kâğıt üzerine yansımaları olarak görülmektedir. Ancak belli bir mekânsal kavrama ilişkin zihinsel imgenin oluşmaması halinde doğru çizim yapılamamaktadır. Piaget, çizimi, dış dünyayı temsil etme çabası olarak ta görmüş, bu nedenle de çizimleri zihinsel imgelerin ortaya çıkışı olarak değerlendirmiştir[14]. Kendiliğinden var olan da bu yetidir. Bu durumda hiç bir imge kendiliğinden var olamaz denebilir.

5. TARTIŞMALAR (DISCUSSIONS)

Çocuğun artistik melekelerinin sonuçları üzerine yapılan tüm tartışmalar, bütünde çocuğun yaratıcı eylemlerden duyduğu "haz"a vurgu yapmaktadır. Çocuklar, yaşam içerisinde kendine biçilen rolü kavramak, bizim insan kaderimizle alakalı olarak bulunduğu noktayı iyi tanımlayabilmek ve insan yaratıcılığının en duyarlı yaşlarında kendini anlayabilmek için üretirler. Herbert Read "Sanat ve Toplum" adlı eserinde ilkel çağlarda yaşanmış olması muhtemel bir gelişmenin, ilk insanların sanatsal eylemlerinin yapısını ortaya koyabilmek için çocuğun yaratıcı eylem sürecini şöyle tasvir eder. "Bir çocuğun eline kâğıt ve kalem verirseniz, bir yaşlarında hiçbir şey öğretilmediyse, kesik çizgi ve sert vuruşlarla çizdiğini görürsünüz. Daha sonra kalemin kâğıt üzerindeki hareketine uygun kıvrımlar çizecektir. En son evrede ritmik çemberler ve kıvrımlar ortaya çıkar. Bu işlem gitgide daha karmaşık ve üstünde uğraşılmış çizgiler halinde baş döndürücü dolambaçlara kadar sürer. Bu karışıklık içinde çocuk aniden formu görür. Şurada burada bir çember, bir veya iki çizgi bakmışsınız annesine benzer biçimler ortaya koyar. Öteki çizgiler bir çatı resmine dönüşür. Bir ev yapmak için yalnızca bir iki çizgiye ihtiyaç kalmıştır. Rastlantı sonucu bir nesnenin resmi ortaya çıkmıştır. Çocuk bu başarısını tekrarlamayı ister, arzu eder. Önce rastlantı sonucu bulduğu şeyi bilinçli olarak yapmak arzusunu taşır"[15].

Yapılan araştırmalar, çocuğun dünyasını ve davranışlarını biçimlendirmede görmenin çok etkili olduğunu ortaya koymuştur. Çocuk resimleri ise bir iletişim biçimi, bir sunum şeklidir. Bu çalışma ile görmenin tanımı, çocukların algı düzeyleri, görme biçimlerinin ayrımlılığı konularında sanatın uygulama alanından yani atölyelerden gelen sanat eğitimcileri olarak önemli bir adım atılmıştır. Çocukların görme yoluyla elde ettiği bilginin biçimlenmesinde gelişim sürecindeki değişim ve dönüşümlerin etkisi disiplinler arası bir işbirliği ile tartışılmaya ve daha derinlemesine analiz edilmeye muhtaçtır.

Bu aşamadan sonra atılması gerektiği düşünülen ve önerilen adımlar şu şekilde sıralanabilir.

Çocuğun sezgileri dolayısı ile yaratıcılığı ön plana çıkarılarak;

- Bir insan olarak çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişim ve değişim süreçlerinin analiz edilmeli,
- Sosyal bir varlık olarak çocuğun birlikte yaşadığı ve etkileştiği tüm unsurların ona (olumlu ya da olumsuz) katkıları bir bütün olarak ele alınmalı.
- Tüm sonuçlar görsel değerlerle birlikte düşünülerek her alanda elde edilecek sonuçlar çapraz sorgulamalar ve analizlerle daha kapsamlı ve kesin sonuçlara ulaşılmalıdır.

6. SONUÇ (CONCLUSION)

Çocukları anlamada en önemli tartışma, bu araştırmada belirtilenlerin ne kadar sonuç verdiğinin yanı sıra, başka araştırmaların da aynı sonucu verip vermeyeceğidir. En önemli amaç, çocuğu daha iyi anlamak yöntemlerini çeşitlendirmek ve ortak çalışmalarla elde edilen verileri hayata yansımalarını sağlamaktır. Çocuk yaşadığı, fiziksel çevreyle içinde bulunduğu sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik yapılarla birlikte düşünülmelidir. İnsan kaderini biçimlendiren ne varsa çocuğun imge üretiminde etkilidir. Bu etkenlerden örgütlü eğitim çok geniş bir yer kaplamaktadır. Eğitimin temel amacı, insanı yaşadığı çağın sosyal kültürel ve felsefi boyutları içinde sağlam bir çizgiye yerleştirmektir. Çocuğun, sanat üretimi yoluyla gelişimi düşünce ve gerçeklik arasındaki ilişkinin fark edilmesiyle başlar. Başka bir yaklaşımla yeni sentezler üretebilme, imgesel olanla gerçek olanın salt olanla görece olanın bilgi ve araştırmalarını içeren çok geniş açılımını işaret ederek olguya farklı bir yaklaşım getirmektir. Bu şekilde yaratıcılık kavramının da [16] sanat eğitimindeki yeri daha iyi anlaşılmaktadır. Tabii ki zihinsel gelişimin her evresinde çocukta birbirinden farklı genetik kodların, ebeveynlerin yaklaşımlarının, aldıkları eğitimin ve diğer zihinsel gelişim sürecine etki eden unsurların farklılığından kaynaklanan ayrımları ve de psikomotor gelişim sürecindeki farklılıkların yarattığı ayrımları göz ardı edemeyiz. Burada asıl vurgulanmak istenen bireysel farklılıkları ve dolayısıyla görme biçimindeki ayrımları oluşturan unsurlar içinde görme yoluyla elde edilen bilgilerin küçümsenmeyecek kadar etkili oluşudur. "Genelde sanat faaliyetleri özelde resim açısından hiçbir çocuk birbirine benzemez. Her biri büyüme, anlayış ve algılama açısından farklılık gösterir ve çevresini farklı olarak yorumlar. Bu nedenle türlü sanat faaliyetlerinde de farklılıklara rastlanır. Çocuk dinamik bir olgudur. Sanat onda bir "düşünme dili" şeklinde yansır. Çocuk dünyayı kendi algıladığı biçimde görür ve bunu kendi ifadeleri içinde yansıtmaya çalışır" [17].

İmge gelişimi ve imge oluşturmada çocukluk döneminin önem taşıması bu dönemin daha imgesel olmasından kaynaklanmaktadır. Hayal gücünün gelişebilmesi ve zenginleşebilmesi için çocuğun psikolojik, sosyal ve fiziksel yapısının ne kadar önemli olduğundan yola çıkarak sanat eğitiminin çocuğun görsel, estetik yaşantısına etkileri ile düşünsel yapısına katkılarının küçümsenmeyecek kadar büyük olduğu söylenebilir.

Çocukların, sanat yoluyla ürettiklerinden yola çıkarak görme biçimlerini çözümlenmek demektir;

- Onlar hakkında ilk elden daha çok bilgiye ulaşmak ve onları daha iyi anlamak demektir.
- Çocukları daha iyi anlamak demek; onların gelişim süreçlerine yapılacak katkıların da daha bilinçli olması demektir.
- Her insanın bireysel tarihinde karanlıkta kalan noktaların bir ölçüde aydınlatılması demektir.

- Sanat ve insan arasında algı açısından nasıl bir bağ kurulduğunun deşifre edilmesi demektir[18].

Sonuç olarak diyebiliriz ki göz, dolayısıyla görme ve beyinde kodlama insanın tüm yaşantısını kapsayan etkinliklerin temelini oluşturur. Görme, insanoğlunun duyarlılıklarını büyük ölçüde biçimlendirir. İnsanın var olduğu günden buyana, yaşantısının temel unsurlarından birini, sanatçı tarafı, (sezgileri) oluşturur. Çocuğun da yaşadığı dünya ile kurduğu en etkili iletişim görme yoluyla gerçekleşir. Çocukların duyarlılıklarının ayrımını yapabilmeye kullanılacak en etkili araç görme biçimlerini anlamak olacaktır. Görme yetisi ve bilgiyle hareketlenen bilinç, gerçek ışığın varlığı ile us'taki ışık, bütün bunlar her insan yavrusunda farklı bir pencerenin açılmasını sağlayan unsurlardır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. İskenderoğlu, L., (2006). Çocuk Resimlerinde Görme Biçimleri, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, s. 17
2. Tansuğ, S., (1993). Sanatın Görsel Dili, İstanbul, s. 14.
3. Gardner'den aktaran, Kırıçoğlu, O.T., (2002) "Sanat Eğitiminde Yeni Bir Görüş:Sanatsal Zekâ", <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/dersbelgeyazilari/dbon/olcay.htm>, Gardner'den aktaran, Kırıçoğlu, O.T., (2002)a.g.m.,
4. Balcı, F., (2004). "İmgesel Düşünme, Kavramsal Düşünme, Sanat ve Sanat Eğitimi" 2. Sanat Eğitimi Sempozyumu Bildirileri, Ankara, ss.95-99
5. Yansıma kuramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Sönmez, V., (2008). Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara, s.184-185, Gözütok, D., (2008). Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara, Moran, B., (2008). Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, İstanbul,
6. İskenderoğlu, L., (2009). "İmgelerin Öteki Yüzü", Rh Sanart Dergisi, 64, ss.44-45
7. Ziss, A., (1977). "Elements d'esthétique Marxiste", (Çev: Yakup Şahan)
8. Web:<http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/17.php>, 02.09.2009 tarihinde alınmıştır, ss.66-71.
9. Berger, J., (1995). Görme Biçimleri, İstanbul, s.9, 10.
10. Gardner, H., (2004). Zihin Çerçevesi, İstanbul, s.251.
11. 7- 12 yaş çocukların çizgide gelişim evreleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz, Kırıçoğlu, O.T., (2002). Sanatta Eğitim, Ankara, s.75-96.
12. Yolcu, E., (2004). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Ankara, s. 137'de çocuk resimlerini bilinçten yoksun, içgüdüsel olarak tanımlar. Ancak yazar s. 114'de ise çocuğun gereği kullanmakta usta olduğunu ve sanatsal form oluşturmada becerikli olduğunu ifade etmiştir.
13. İskenderoğlu, L., a.g.t., s.12.
14. Yavuzer, H., (2000). Resimleriyle Çocuk, İstanbul, s.25.
15. Read, H., (1981). Sanat ve Toplum, Ankara, s.15.
16. Yaratıcılık kavramı için bkz, Artut, Kazım, (2001), Sanat Eğitimi ve Kuramları, Ankara, s.170-184, Kırıçoğlu, O.T., (2002). Sanatta Eğitim, Ankara, s.167-185.
17. Yavuzer, Haluk, a.g.e., s.13.
18. İskenderoğlu, Levent, a.g.t., s.173.